Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi 25, İstanbul 2020, 355-372.

Abdülkâhir El-Cürcânî'nin İntihal Hakkındaki Görüşlerinin Metinlerarasılık Çerçevesinde Değerlendirilmesi*

The Evaluation of Abd Al-Qâhir Al-Jurjânî's Views About The Plagiarism in the Framework of Intertextuality

OĞUZHAN ET**

ÖZET

Sözlük anlamı "gerçekte bir başkasına ait olanın kendine ait olduğunu iddia etme, özellikle bir başkasının yapıtından izinsiz alıntılama" olan intihalin kökleri Câhiliye dönemine kadar uzanmaktadır. Arap şiirinde "es-serikâtü'ş-şi'riyye" adıyla ele alınan intihal, İslâmiyetten sonra da tartışma konusu olmaya devam etmiştir. Abdülkâhir el-Cürcânî (ö. 471/1078-79), Esrâru'l-Belâgat adlı eserinde intihale yer vererek bu konuyu belâgate taşıyan ilk isim olmuştur. O, intihali "ibare intihali" ve "mana intihali" olarak iki kısımda ele almış, daha çok "mana intihali" üzerinde durmuştur. Manayı "aklî" ve "tahyîlî" olarak iki türe ayırmış, mana intihalini bunlara göre değerlendirmiştir. Bir başka fasılda Cürcânî, şairler arasında benzeşmenin "umumi manalar"da veya bu manaları "ifade ediş şekli"nde olacağını belirtmiş, hangi durumda özgünlükten veya intihalden söz edilebileceğini açıklamıştır. Hatîb el-Kazvînî (ö. 739/1338) ise, Telhîsü'l-Miftah'ta intihali söz sanatlarının incelendiği "bedî'" kısmına dâhil etmiştir. O, intihali önce "zâhir" ve "gayr-i zâhir" olmak üzere iki kısma ayırmış, "zâhir intihal" altında "nesh ve intihal", "igâre ve mesh" ve "ilmâm ve selh" terimlerini açıklamıştır. "Gayr-i zâhir" intihali ise intihal edilen mananın durumuna göre beş kısımda ele almıştır. Anadolu sahasında yazılan belâgat kitapları da genellikle Telhîs'i takip etmiştir. Belâgatçiler, ibarelerin doğrudan intihalini kınamış; mana intihalini ise belirli ölçülerde kabul etmiştir. İntihal edilen mana daha estetik bir üslupla ifade edildiğinde makbul sayılmış, fakat anlatımda ilk şiiri aşamadığı durumlarda yerilmiştir. Bu anlayış divan şiirine de tesir etmiştir. Latîfî, tezkiresinde şairleri özgünlük ve intihalcilik üzerinden tasnif etmiş, bazı durumlarda mana intihalinin yaratıcılık mertebesine çıkarılabileceğini ifade etmiştir. Riyâzî de tezkiresinde benzer bir değerlendirme yapmıştır. "İntihal"e,

ABSTRACT

Plagiarism, the lexical meaning of which is "a claiming as one's own what really belongs to another; especially, a plagiarizing of another's composition", has its roots in the Jahiliyyah period. Plagiarism, which is examined under the name of "es-serikâtü'ş-şi'riyye" in Arabic poetry, has been a subject of discussion even after Islam. Abd al-Qâhir al-Jurjânî (d. 471 / 1078-79) included plagiarism in his work named Esrâru'l-Belâgat and became the first person to convey the plagiarism to Belaga (eloquence). He discussed plagiarism in two parts as "plagiarism of phrase" and "plagiarism of meaning" and mostly focused on "plagiarism of meaning". He divided the meaning into two types as "logical meaning" and "imaginary meaning" and evaluated the "meaning plagiarism" according to these two types. In another chapter, al-Jurjânî stated that the resemblance between poets would be in "general meanings" or "way of expressing these meanings" and explained in which case can be mentioned about originality or plagiarism. On the other hand, Khâtib al-Qazvînî (d. 739/1338) included plagiarism in Telhîsü'l-Miftâh in the "bedî'" section in which verbal arts are examined. He first divided plagiarism into two parts as "apparent" and "nonapparent ", and explained the terms "nesh and intihal", "igâre and mesh" and "ilmam and selh" under "apparent plagiarism". He discussed the nonapparent plagiarism in five parts according to the state of the plagiarized meaning. The belaga (eloquence) books written in Anatolia generally followed Telhîs. The belaga (eloquence) condemned the direct plagiarism of phrases; on the other hand, it accepted the plagiarism of meaning according to certain criteria. Plagiarized meaning was

* Makalenin Geliş Tarihi: 04.09.2020 / Kabul Tarihi: 15.11.2020.

** Arş. Gör., Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, (*oguzhanet@hacettepe.edu.tr*), Orcid Id: 0000-0002-7547-0643.

metinlerarasılıkta "gizli alıntı/aşırma" adıyla yer verilmiştir. Bu çalışmada, intihalden bahseden ilk belâgat bilgini olan Cürcânî'nin Esrâru'l-Belâgat adlı eserinde bu konudaki görüşleri aktarılmış ve bu görüşler metinlerarasılık çerçevesinde değerlendirilmiş; onun intihal konusunda kullandığı terimlere, metinlerarasılık kuramından uygun karşılıklar tespit edilmiştir.

deemed acceptable when expressed in a more aesthetic style, but was condemned when it could not surpass the first poem. This perceptive has also influenced the divan poetry. Latîfî classified poets on the basis of originality and plagiarism in his tezkire, and stated that in some cases, plagiarism of meaning can be raised to the level of creativity. Riyâzî made a similar assessment in his tezkire too. İntihal, which enables the exchange between texts, is included in the intertextuality under the name of "hidden quote/plagiarism". In this study, al-Jurjânî's views on plagiarism in his work named Esrâru'l-Belâgat, who was the first rhetoric scholar to mention plagiarism, were conveyed and these views were evaluated within the framework of intertextuality. The terms mentioned by al-Jurjânî on plagiarism were given appropriate equivalents from intertextual methods.

ANAHTAR KELİMELER

Belâgat, intihal, metinlerarasılık, Abdülkâhir el-Cürcânî, Esrâru'l-Belâgat.

KEYWORDS

Belaga, intertextuality, plagiarism, Abd al-Qâhir al-Jurjânî, Esrâru'l-Belâgat.

Giriş

Sözlük anlamı "gerçekte bir başkasına ait olanın kendine ait olduğunu iddia etme, özellikle bir başkasının yapıtından izinsiz alıntılama" (Redhouse 1987: 209) olan intihal, Arap şiirinde "serika" ile anlamdaş olmakla beraber çoğunlukla "es-serikâtü'ş-şi'riyye" adıyla incelenmiştir (Durmuş 2000: 347). İntihal meselesi İslâm öncesi Arap edebiyatına kadar uzanmaktadır (Durmuş 2000: 348). Nitekim Câhiliye döneminde de yaşamış olan Hassân b. Sâbit, bir şiirinde şiir hırsızlığından bahsetmiş ve "serika" ifadesini kullanmıştır (Durmuş 2000: 347). 19 ve 20. yüzyıllarda bazı oryantalistler Câhiliye şiirinin orijinalliğini tartışmış ve râvîlerin bedevilerden duydukları şiirleri intihal ettiklerini savunmuşlardır (Sezgin 1993: 311). Buna karşılık Fuad Sezgin, şiir rivayetlerinin sözlü olmayıp yazılı metne dayandıklarını, dolayısıyla orijinal olduklarını ortaya koymuştur (1993: 315-316).

İntihal, İslamiyet'ten sonra da tartışma konusu olmaya devam etmiştir. 3/9. yüzyılda ilk kez İbn Künâse (ö. 207/823) *Serikâtü'l-Kümeyt mine'l Kur'ân ve gayrih* adlı kitabında intihali edebî eleştirinin ana konusu yapmıştır (Durmuş 2000: 348). 4/10. yüzyılda ise intihal konusunda çokça eleştiri alan ünlü Arap şairi Mütenebbî'nin şiir hırsızlığı yaptığını iddia eden eserler yazılmıştır (Durmuş 2000: 349). Abbâsîler döneminde intihal

üzerine kitap yazma geleneği oluşmuş ve bu alanda birçok eser verilmiştir (Durmuş 2000: 349). Bazı eleştirmenler şairlerin ortak olarak kullandıkları mazmunları dahi şiir hırsızlığı addederek aşırıya kaçan yorumlar yapmıştır (Durmuş 2000: 349). Birtakım eleştirmenler ise şiirde mana benzerliğinin doğal olduğunu savunarak bu sert yorumları reddetmiştir (Akbaş 2019: 663-664). Nitekim Ebü'l-Hasan İbn Tabâtâbâ (ö. 322/934), başkasından alınan mananın daha hoş ve estetik bir üslupla yeniden ifade edilmesini bir söz sanatı olarak görmüştür (Durmuş 2000: 349).

Belâgatte İntihal Meselesi

İntihal meselesi belâgatte "serikât-i şi'riyye" veya "ahz u serikât" başlığında değerlendirilmiştir (Saraç 2018: 268). Saraç'a göre "serikât-i şi'riyye"ye verilen "şiir hırsızlığı" karşılığı hatalıdır. "Serikat" ile çoğunlukla şiir hırsızlığı değil kelimenin sözlük anlamı olan "gizlice alma" işaret edilmiştir. Nitekim belâgat kitaplarında şiir hırsızlığı olarak değerlendirilmeyen "iktibas", "telmih", "tazmin", "akd" ve "hall" konuları da serikât-i şi'riyye ile birlikte ele alınmıştır (2000: 235).

İntihal meselesini belâgate taşıyan ilk isim Abdülkâhir el-Cürcânî (ö. 471/1078-79) olmuştur (Durmuş 2000: 350). 5/11. yüzyılda İslam dünyasının en önemli dil bilginlerinden biri sayılan Fars asıllı Cürcânî, eserlerini Arapça kaleme almıştır (Hacımüftüoğlu 1988: 247). O, *Kur'an*'ın îcazlı söyleyişini tespit etmek ve kanıtlamak temelinde kurulan ve söz estetiğini inceleyen belâgatin kurucusu sayılmaktadır (Kızıklı 1997: 10). *Delâilü'l-İ'câz* adlı eserinde sözdizimini inceleyen meânî ilmini, *Esrâru'l-Belâgat* adlı eserinde ise sözün ifade edilme yollarını ortaya koyan beyân ilmini ele almıştır. Bu iki eserle belagat tarihinde önemli bir yere sahip olmuş ve bu alana yaptığı katkılar sebebiyle "belâgat şeyhi" olarak anılmıştır (Hacımüftüoğlu 1988: 247). Cürcânî, *Esrâru'l-Belâgat*'te beyân konularını tanım ve tariflerle sınırlayarak değil; güçlü ve derin düşünceler üreterek, zevk-i selîme dayalı bir şekilde ele almış ve bunun yanında intihal mevzusuna da yer vermiştir.

Serikât-i şi'riyyeyi ilk defa bedî' ilmine dâhil eden ise Hatîb el-Kazvînî (ö. 739/1338) olmuştur (Saraç 2018: 268). Ebû Ya'kûb es-

Sekkâkî'nin (ö. 626/1229) *Miftâhu'l-Ulûm* adlı eserinin belâgat hakkındaki üçüncü bölümüne özet olarak yazdığı *Telhîsü'l-Miftâh*'ta, bedî' ilminden sonra "Hatime" başlığı altında şiir hırsızlığı meselesini ele almıştır (Kazvînî 2006: 161). Kazvînî, *Miftâh*'ta bulunmamasına rağmen bu konuya *Telhîs*'te yer vermiş; serikât-i şi'riyyeyi bedî' ilmine bir ek olarak ilave etmiş; "iktibas", "tazmin", "akd", "hall" ve "telmih"i de bu konuyla ilişkilendirmiştir (2006: 167). *Telhîs* şârihleri de onu takip ederek serikât-i şi'riyyeyi bedî' ilmine dâhil etmişlerdir (Durmuş 2000: 350). Kazvînî'ye (2006) göre; şairlerin toplumda yaygın olarak bilinen, her insanın aklına gelebilecek genel bilgileri şiirlerinde malzeme olarak kullanması hırsızlık değildir. Şiir hırsızlığı "akıl ve âdette" yerleşik olmayan, insanların neye delâlet ettiğini ittifak hâlinde bilmediği ifadelerin kullanımında ortaya çıkmaktadır (161). Bu da iki türlüdür: 1. İfadenin özel bir manası vardır ve anlaşılması için tefekkür gerekir (161). 2. İfade genel bir teşbih veya mecazdır. Fakat bu teşbih veya mecaz bilindik bir şeyin daha az bilindik bir şeye nakledilmesiyle oluşturulmuştur (161). Sirkat ise "zâhir (açık)" ve "gayr-i zâhir (gizli)" olmak üzere ikiye ayrılmıştır (161-162). Kazvînî zâhir sirkati "Anlamın tümünün, lafzın tamamı veya bir kısmıyla birlikte alınması ya da yalnızca anlamın alınması suretiyle olur." diyerek açıklamıştır (162). İbarelerin hiçbir değişikliğe uğratılmadan alınmasının "nesh ve intihal" adını aldığını, bunun ise "düpedüz hırsızlık" olduğunu ve kınandığını söylemiştir (162). İbarelerin anlamdaşları ile değiştirilmesinin de aynı şekilde hırsızlık olduğunu eklemiştir (162). Şiirdeki ibarelerin yeri değiştirilerek veya ibarelerin bir kısmı alınarak yapılan sirkate ise "igâre ve mesh" adının verildiğini söylemiş, fakat alıntı yapan ikinci şairin, ilkinden daha hoş bir üslupla ifade etmesi durumunda bu sirkatin makbul sayıldığını ifade etmiştir (162). İkinci şairin şiirinin edebî değeri ilkinden düşük ise kötü karşılanmış, ilki ile denk ise kınanmamıştır fakat bu durumda ilk şiir daha üstün kabul edilmiştir (163). Kazvînî sadece anlamın sirkat edilmesine ise "ilmâm ve selh" adının verildiğini söylemiştir (163). Gayr-i zâhir sirkati ise beş kısma ayırmıştır: 1. İki beytin manaları birbirine benzemektedir (164). 2. Bir mana başka bir manaya aktarılmıştır (165). 3. İkinci mana ilkinden daha kapsamlıdır (165). 4. İkinci mana ilkinin zıddıdır (166). 5. İlk mananın bir bölümü alınıp eklemelerle daha güzel hâle getirilmiştir (166). Kazvînî'ye göre gayr-i zâhir alıntılar makbul sayılmıştır. O, şairlerin bu tür alıntıları

güzel bir üslupla bir öncekinden daha estetik ve yaratıcı olacak şekilde ifade edebildiklerini ve bu alıntılamanın ne kadar gizli olursa o kadar kabul göreceğini söylemiştir (167). Bazı şairlerin tesadüfen aynı lafız ve manayı kullanabileceklerini ifade ederek "tevârüt"ün mümkün olduğunu belirtmiştir (167).[1]

Anadolu sahasında yazılan belâgat kitapları serikât konusunda genellikle *Telhis*'i izlemiştir (Saraç 2000: 234). 16. yüzyılda yazdığı ve belâgatin beyân ile bedî' konularını incelediği *Hadîkatü'l-Fünûn* adlı eserinde Şerîfî (2012), sirkatin altı türünden bahsetmiştir:

1. *Müvârede*: Bir şairin çağdaş olsun veya olmasın başka bir şairle aynı metni yazmasıdır. Burada önemli olan nokta ikinci şairin ilk şairin şiirinden haberdar olmaması ve tesadüfen aynı metni yazmasıdır. Bu terime "tevârüt" de denmiştir (Durmuş 2000: 348). 2. *Musâlata*: Bir şairin -tazmin etme niyeti olmaksızın- başka bir şaire ait bir beyti alıp kendisinin olduğunu iddia ederek bir şiirinde kullanmasıdır. 3. *Nakl*: Bir başka şairin şiirinden mana alıp bunu daha hoş bir üslup ve akıcı bir vezinle söylemek veya o manaya yeni manalar eklemek veya alınan manayı farklı bir bağlamda kullanmaktır. 4. *Selh*: Bir başka şairin beytindeki manayı özümseyip o beytin lafzını ortadan kaldırarak özümsenen mananın farklı lafızlarla ifade edilmesidir. 5. *Mesh*: Bir şairin şiirini alıp bazı lafızlarını veya bazı lafızlarıyla birlikte manasını da değiştirip kendi üslubunca yeniden söylemektir. 6. *İhtizâ*: Bir başka şairin yarattığı üslubu lafzını ve manasını sirkat etmeksizin kullanmak ve o üsluba tabi olmaktır (117-118).

Ahmed Cevdet Paşa *Belâgat-ı Osmâniye*'de (2017) "telmih", "iktibas", "tazmin" ve "mülemma"yı bedî' sanatların eki olarak değerlendirmiştir (133). Sirkat konusunu müstakil olarak ele almamış, tazmin sanatı içerisinde incelemiştir (133). Sirkat için "Ammâ bir şâir, diğer bir şâirin eş'ârından mısra yahut beyit gibi bir şey alıp da kendi şiiri gibi i'lân eder yahut bazı elfâzını tebdîl ile mazmûnunu çalıp da kendi şiirine katar ise *sirkat* sayılır." açıklamasını yapmıştır (135). Bunun ise ayıplandığını belirterek Sünbülzâde Vehbî'nin "suhan" redifli kasidesinden şu beyti alıntılamıştır:

[1] Kazvînî doğrudan "tevârüt" terimini kullanmamıştır fakat yaptığı açıklama "tevârüt"ü işaret etmektedir.

Sirkat-i şiʿr edene katʿ-ı zebân lâzımdırʿ
Böyledir şerʿ-i belâgatta fetâvâ-yı suhan (135).

Bir şiirden bir kısım alıp onu eskisinden daha güzel bir üslupla nazmetmenin ise makbul görüldüğünü ifade etmiştir (135). Bazı şair geçinenlerin ise divanlardan şiir seçip kendinin saydığını fakat bunlar şair dahi sayılmayacaklarından bu konunun dışında tutulduklarını belirtmiştir (135).

Ahmed Cevdet Paşa "tevârüt" terimini ise "... iki şâirin birbirinden haberi olmaksızın bir mısra yahut bir beyit, ikisinin hâtırlarına sünûh eyler." diyerek açıklamış, bunun sirkat sayılmayacağını ve çoğunlukla tarih düşürmede bu durumun gerçekleştiğini söylemiştir (2017: 135).

Ahmed Hamdî Şirvânî sirkate *Belâgat-i Lisân-ı Osmânî*'de "Muhassinât-ı Lafziyye" içerisinde yer vermiştir (Orak 2013: 149). Sirkatten önce "irsal-i mesel", "telmih" ve "iktibas" sanatlarını açıklamıştır (Orak 2013: 148-149). Sirkati "Sâ'irin kelâm veyâ şi'rini başka zemînde ifâdeye derler." şeklinde tanımlamış ve bedî' ilmine ek saymayıp doğrudan lafzî sanatlara dahil etmiştir (Orak 2013: 149).

Ahmed Hamdî Şirvânî sirkat meselesinde hemen hemen Kazvînî ile aynı açıklamaları yapmıştır. Sirkati "zâhir" ve "gayr-i zâhir" olarak iki kısma ayırmış; zâhir sirkatte "nesh ve intihal" ile "mesh ve igâre"yi tanımlamış, gayr-i zâhir sirkati ise *Telhîs*'te olduğu gibi beş kısımda incelemiştir (Orak 2013: 149).

Görüldüğü üzere sirkat konusu belâgat kitaplarında bedî' ilmi içerisinde yahut ona ek olarak değerlendirilmiş ve "tazmin", "iktibas", "irsal-i mesel", "telmih" gibi metinler arası alışverişi mümkün kılan söz sanatlarıyla bir arada açıklanmıştır. Sirkat her zaman hırsızlık olarak değerlendirilmemiş, üslupta güzellik yakalandığı ölçüde hoş karşılanmıştır.

Klasik Türk Edebiyatında İntihal Meselesi

Belâgat geleneğinin başat eserleri olan *Miftâh*, *Telhis* ve *Mutavvel* Osmanlı medreselerinde de okutulmuştur (Hızlı 2008: 35). Söz estetiğini konu edinen bu eserlerin Osmanlı medreselerinde okutulması, medrese eğitimi alan şairler aracılığıyla divan şiirinin estetik algısını etkilemiştir.

Dolayısıyla divan şairlerinin şiir hırsızlığı hakkındaki düşüncelerini belâgat geleneği şekillendirmiştir. Yekta Saraç, belâgatin ve klâsik Türk edebiyatının serikâte yaklaşımı hakkında şunları kaydetmiştir:

> "... müşterek kültür zemininde bulunulduğu için ortak temler farklı şairlerce değişik veya aynı zemin ve zamanlarda dile getirilebilir. Buna geleneğin ağır bastığı klâsik nitelikli bir edebiyat olma faktörünü de ilâve edersek bu benzeyiş ve benzerlikler daha da artar. Bütün bu hususlara insan olma paydasındaki müşterek hazlara ve acılara sahip olma, aynı ruhî tecrübeleri yaşama, aynı duyguları tatma gibi hususları da eklemek lazımdır. İşte böyle bir zeminde iki veya daha fazla şairin aynı şeyleri dile getirmesi pek tabiidir ve bunda şaşırtıcı yön de yoktur. *Zira asıl olması gereken farklılık -özellikle klâsik edebiyatımız için- üslûptadır*." (2000: 229).

Bu noktada Latîfî'nin *Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ*'da (2018) "Der Beyân-ı Merâtib-i Aksâm-ı Şu'arâ" başlığı altında şairleri özgünlük ve intihalcilik üzerinden değerlendirip tasnif etmesi önemlidir. Latîfî'ye göre şair ile şair geçinenler arasında bir fark kalmamış, yetenekli ile yeteneksiz şairler ayırt edilemez hâle gelmiş ve söz meydanı hırsızlarla dolmuştur (65). Onun şair tasnifi şöyle özetlenebilir:

Şairler önce iki kısma ayrılmıştır. Birinci kısımdaki şairler yeni hayal ve mazmunlar ortaya koyabilen usta şairlerdir. Bunlar daha önce söylenmemiş parlak sözler söyleyebilen nadir şairlerdir. İkinci kısımdaki şairler ise taklitçi şairlerdir. Bunlar vezinli söz söylemeye ve şairlik tabiatına sahip olmakla birlikte şiirlerini saçma sözlerle kurup onlarla övünmekte ve kendilerini hakiki şair saymaktadırlar. Bunlar da beş gruba ayrılmıştır. Birinci grup şairler nazım söylemeye kudreti olmayıp başka bir şaire ait bir şiirin mahlasını değiştirmekte veya içinden birkaç beyit alıp kendilerine mal etmektedir. İkinci grup şairler vezinli söz söyleyebilen fakat orijinal mana ve hayal bulamayan, yaratıcılıktan uzak şairlerdir. Bunlar da kudretleri yetmediğinden başka şairlerden mana aşırıp bayat sözler söylemektedirler. Üçüncü grup şairler de başka şairlerden mana aşırıp bunu farklı lafızlarla söylemektedirler. Bunlar hünerleri eksik ve itibarsız şairlerdir. Dördüncü grup şairler başka dilden bir şiiri "tercüme" ve "tıraş" yoluyla veya "tazmin" ve "iktibas" ederek

almakta ve öncekinden daha güzel bir üslupla ifade etmektedirler. Bunlar diğer üç gruba göre daha hoş karşılanmış ve yaptıkları aktarma "düzd-i hasen" olarak adlandırılmıştır. Beşinci grup şairler ise usta şairlerin divanlarını enikonu inceleyip oradan mana veya hayal almakta ve bunu çok daha güzel bir üslupla ifade etmektedirler. Bunlar yaratıcı şair mertebesinde sayılmış ve makbul kabul edilmişlerdir (65-67).

Görüldüğü üzere ikinci kısım şairlerin tasnifinde makbul olmayandan hoş karşılanana doğru bir sıralama yapılmıştır. Bu sıralama ise belâgatin sirkate yaklaşımıyla paralellik taşımaktadır. Şairlerin başka şairlerden doğrudan ibare intihal etmesi kınanırken, bir mana veya hayali intihal edip ona daha güzel elbiseler giydirmeleri makbul sayılmış, hatta yaratıcılık olarak kabul edilmiştir. Belâgatin bu konudaki ılımlı yaklaşımı klasik Türk edebiyatına da yansımıştır.

Riyâzî de *Riyâzü'ş-Şu'arâ*'da benzer bir tasnif yapmış ve mana intihalinin makbul sayıldığı dört tür şairlikten söz etmiştir: 1. Yeni bir mana yaratanlar. 2. Önceki manaya yeni bir mana ilave ederek güzelliğini ve değerini artıranlar. 3. Önceki manayı güzel bir üslupla söyleyenler. 4. Önceki manadan yeni manalar türetenler. Bu dördüncü grup şairlerin türettiği yeni manalar öncekinden üstün ise makbul sayılmış, önceki ile eşit ise reddedilmemiş fakat itibarlı da görülmemiş, daha aşağı derecedeyse makbul görülmemiştir (2017: 23).

Fuzûlî *Farsça Dîvânı*'nın mukaddimesinde, eski şairlerin tüm yazdıklarını okumak gerektiğini vurgulayarak daha önceki şairleri tekrara düşmemek için çektiği sıkıntıları dile getirmiştir. Öyleki o, bazı geceler uyumamış, özgün bir mazmun aramış fakat sabah başka şairlerle tevârüte düştüğünü görünce yazdıklarını karalamıştır. Bazen de özgün mazmunlar bulmuş fakat bulduğu mazmunlar daha önce kullanılmadığından ve anlaşılmaz bulunduğundan onları yazıya geçirmek istememiştir. "... söylenmiş bir şey evvelce söylenmiştir, diye; söylenmemiş bir söz de evvelce söylenmemiştir, diye; yazılmıyor." diyerek özgün şiir yazmanın zorluğundan yakınmıştır (Tarlan 1998: 10). Divan şiiri geleneği mana intihaline ılımlı yaklaştığı hâlde Fuzûlî hassasiyet göstermiş, tevârütü dahi kendine yakıştıramamıştır. Onun bu tutumu gelenekten çok şiirlerinde özgünlük arayan şahsiyetinden kaynaklanmaktadır.

Sirkat meselesi klasik Türk edebiyatındaki nazire geleneğini de akla getirmektedir. "Bir şairin manzum bir eserine başka bir şair tarafından aynı vezin ve kafiyede yazılan şiir" (Köksal 2006: 456) olarak tanımlanan nazireler, genellikle üstat şairlere duyulan saygıyı göstermek için yazılmakla beraber bazen kıskançlık sebebiyle de yazılmıştır (2006: 457). Metinler arasında alışverişi sağlayan bir uygulama olan nazireler taklit sayılmamıştır (Levend 2015: 70). Divan şiirinde yaygın olan bu gelenek, şiir hırsızlığı olarak da değerlendirilmemiştir (Kaplan 2017: 41).

İlk kez 1966'da Julia Kristeva'nın *Word, Dialogue and Novel* (Kelime, Diyalog ve Roman) adlı çalışmasında bahsettiği metinlerarasılık kavramı her metnin bir başka metne bağlı olduğunu, dolayısıyla metinler arasında bir alışverişin bulunduğunu işaret etmektedir (Alfaro 1996: 268). Bir yazarın bir başka yazardan yaptığı alıntılar ve anıştırmalar da metinleri alışverişe açtığından metinlerarasılık içerisinde değerlendirilmiştir (Aktulum 2000: 8). Bir yazarın başka bir yazardan ibare veya fikir/mana aşırması anlamına gelen intihal de "gizli alıntı/aşırma" adıyla metinlerarasılığın konusu olabilmektedir (Aktulum 2000: 103). İlk kez Cürcânî'nin belâgate taşımasıyla birlikte intihal meselesi bu gelenekte detaylı ve geniş bir şekilde incelenmiş, belâgat geleneği bu konu hakkında günümüze de ışık tutabilecek birikimi oluşturmuştur. Bunlara dayanarak bu çalışmada Cürcânî'nin intihal hakkındaki görüşleri aktarılacak ve metinlerarasılık çerçevesinde değerlendirilecektir. Bununla birlikte Cürcânî'nin intihal konusunda yer verdiği terimlere metinlerarası yöntemlerden uygun karşılıklar bulunacaktır.

Esrâru'l-Belâgat'te İntihal Konusu ve Metinlerarası Yöntemler

Cürcânî, belâgatin beyân konularını değerlendirdiği *Esrâru'l-Belâgat*'te şiirde intihal bahsini de ele almış ve bu konuya birkaç fasıla ayırmıştır. Ona göre intihal iki şekilde olabilmektedir (2018: 313): 1. Mananın intihali. 2. İbarelerin intihali.

Bir metin mana ve lafızlardan meydana getirilir. Mana metnin özünü, lafız ise şeklî yönünü oluşturmaktadır. Mana intihalinde şiirdeki benzetmeler, hayaller, mazmunlar vs.; ibarelerin intihalinde ise şiirdeki

lafızlar söz konusudur. Lafızlar manayı taşıdığından ibarelerin intihali aynı zamanda mananın da intihalidir.

Cürcânî (2018), ibare intihali üzerinde neredeyse hiç durmamış, daha çok mana intihalini açıklamıştır.[2] Cürcânî'ye göre iki tür mana olduğundan mananın intihal edilmesinde iki farklı durum vardır (313). İlk mana türü "aklî mana"dır. Cürcânî aklî manayı şöyle açıklamıştır: "Şiirde, kitabette, beyanda ve hitabelerde karşımıza çıkabilen bu tür mânâlar ehl-i aklın istinbat ettiği deliller ve hükemânın bulup ifade ettiği hakikatler mesabesindedir" (313-314). İbnu'r-Rûmî'nin "Kişinin kendi gayretiyle elde ettiği bir şeref olmadıkça atadan gelen şerefin -olmaz olsun!- hiçbir değeri olmayacaktır." anlamındaki beyti ile Âmir b. Tufeyl'in "Ben her ne kadar Benî Âmir'in liderinin oğlu olsam ve neseben en kerim ve hâlis bir mevkide olsam da Benî Âmir'den veraset yoluyla lider olmadım." anlamındaki beytini örnek olarak vermiştir (314). İki beyitte de ortak olarak soyun insanlara bir üstünlük sağlamayacağı anlamı bulunmaktadır. Cürcânî bu iki beyitteki ortak mananın "aklî mana" olduğunu ifade etmiştir. Bu ortak mana "aklın, doğruluğuna şahitlik ettiği ve aklî olduğuna hükmettiği, ehl-i aklın da alınıp kullanılmasında hemfikir olduğu ve her nesil ve her millette karşılaşılabilen, her dilde bir aslı var olan apaçık bir mânâdır" (314). Bu açıklamada Cürcânî aklî mananın evrenselliğine, bir kişiye (yazara veya şaire) özgü olmadığına işaret eder. Dolayısıyla bu tür manaların farklı şairlerce kullanılması bir intihal sayılmaz. Bu çeşit manalar hadislerden, sahabe sözlerinden, eski mesellerden, eskilerin hikmetli sözlerinden alınabilir (314). Cürcânî'nin "aklî mana" olarak tanımladığı, her insanda aklen bulunan, her millette ve dilde karşılaşılabilen evrensel nitelikli bu anlamlar metinlerarasılıktaki "klişe" ile örtüşmektedir. Aktulum klişeyi şöyle açıklar:

> "Sık sık yinelenen, yinelendiği için de sıradanlaşan düşünce, sözcük ya da izlek olarak tanımlanan, herkesin ortak kullanım alanına giren klişeler en özgün olma yolundaki metinlerde bile (örneğin özyaşamöyküsü) karşımıza çıkar. Genel bir düşünceyi

[2] İbarelerin intihali tartışmasız şiir hırsızlığı sayılacağından Cürcânî'nin bu konuya yer vermeye gerek duymadığı düşünülebilir. Mananın intihali ise o mananın "aklî" veya "tahyîlî" olmasına göre farklı değerlendirilmiş, belli durumlarda kabul görmüştür.

> yansıttığı, dolayısıyla bir yazarın özgün yaratımı olmadığı için bir metne sokulan klişenin doğasında da metinlerarasının doğası olan ayrışıklık bulunur." (2000: 148-149)

Aktulum'un Charles Grivel'den aktardığına göre klişeler aynı zamanda "bir toplumda 'blok-değerler' haline gelmiş 'evrenseller' (les universaux)"dir (2000: 149). Dolayısıyla Cürcânî'nin aklî mana adlandırmasının metinlerarasılıktaki karşılığı "klişeler" veya "evrenseller"dir denebilir. Aktulum'un şu açıklamaları da Cürcânî'nin aklî manaların hadis, sahabe sözleri, eski meseller ve eski hikmetli sözlerden alındığı yönündeki açıklamasıyla örtüşmektedir: "Klişe hep 'daha önce söylenmiş'e gönderdiğinden alıntıya sıkı sıkıya bağlıdır. Metni kendisinden önce var olan ve kendi uzamına soktuğu bir söze gönderir; daha önce söylenmiş/yazılmış bir örnekçeyi alıntılar." (2000: 150). Cürcânî yukarıdaki iki beyitteki ortak mananın "Şüphesiz Allah katında sizin en değerli olanınız en takvalı olanınızdır." (Hucurât: 13) ayeti ve "Kimi, ameli geride bırakmışsa nesebi kendini öne geçiremez." hadisinde en yüksek ifadesini bulduğunu söylemiştir (2018: 314). İslamiyet'in temeli olan ayet ve hadisler, İslam toplumlarının tamamında kabul görmüş ve evrenselleşmiş hükümler taşımaktadır. Dolayısıyla söz konusu ayet ve hadisin hükümleri/manaları, birer "klişe/evrensel" sayılabilir. Bu evrenseller İbnu'r-Rûmî ve Âmir b. Tufeyl'in yukarıdaki beyitlerinde de görülmektedir. Bu durum da "aklî mana"nın bir "klişe/evrensel" olduğunu göstermektedir:

> "Klişe içerisinde bulunan alıntı düşüncesi somut bir metinden çok önceki bir söylemsel biçime yani bireysel düzlemden çok toplumsal ve düşünyapısal düzlemde tanımlanan bir bildiri biçimine gönderir. Bu bakımdan bir alıntının klişe olarak algılanabilmesi için belli bir gelenek içerisinde (ve belli bir gelenek tarafından) sürekli yinelenip, toplumun ortak malı olması, arka planda, belli bir değerler dizgesini kapalı olarak temsil eden, bir bakıma, artık altında bir yazarın imzasının bulunmadığı "anonim" bir varlık olması gerekir." (Aktulum 2000: 150-151)

Yukarıdaki beyitler ile ayet ve hadis arasındaki ilişki ana-metinsellik ilişkisini de göstermektedir. Söz konusu ayet ve hadis bir "altmetin" iken, beyitler "anametin" özelliği göstermektedir. Altmetin "anametnin göndergesi olan metin" (Aktulum 2011: 417), anametin "Bir dönüşüm işleminin sonunda önceki bir metinden türetilen bir metne verilen ad" (Aktulum 2011: 418) olarak tanımlanmaktadır. Aktulum'a göre "Şu ya da bu metinlerarası yönteme göre başka metinlerden alınarak yeni bir metinde benzeşik bir bütün oluşturacak biçimde düzenlenen ayrışık parçalar bir yeniden-yazma etkinliği başlatırlar." (2000: 236). Dolayısıyla Cürcânî'nin örnek olarak verdiği söz konusu iki beyit, aynı zamanda bir yeniden-yazma işidir.

Cürcânî tahyîlî manaları ise şöyle tanımlamaktadır: "... bu tür mânâlar, haklarında *doğru* ve *hakikat* denilmesi mümkün olmayan mânâlardır. Ve yine bu mânâlar, haklarında *hayal, var kılmışsa vardırlar, yok kılmışsa da yokturlar* da denilemeyen türden mânâlardır." (2018: 317). Bu tanımlarda aklî manalarda görülen "evrensellik" vurgusu bulunmamaktadır. Tahyîlî manalar hususi, şairden şaire değişen özgün manalardır. İlk tür manalarda aklen ittifak kurulabilirken bunlarda, hayale dayandıkları için bu durum söz konusu değildir. Bu sebeplerle bu tür manaların aktarılması, bir başka şiirde kullanılması intihal sayılmıştır. Cürcânî'ye göre şiir ve hitabet tahyîlî manalar üzerine kurulmuştur (2018: 321). Cürcânî'nin tahyîlî manalara verdiği örneklerden bazıları şunlardır:

"Zamanın musibetleri onun için benimle harp edip durdu. Sanki zaman ona âşıktı."[3] (2018: 332)

"Menekşe güzellik açısından sevgilinin kâkülüne benzediğini iddia etti. Bundan ötürü menekşenin dilini ensesinden tutup çıkardılar."[4] (2018: 339)

Tahyîlî mananın bir başka şair tarafından kullanılmasının karşılığı metinlerarasılıkta "aşırma/gizli alıntı"dır. Aktulum aşırma/gizli alıntıyı şöyle açıklamaktadır:

[3] *Esrâru'l-Belâgat*'ı Türkçeye tercüme eden Zekeriya Çelik, beytin Muhammed b. Vüheyb'e ait olduğunu belirtmiştir (2013: 332).

[4] Cürcânî, bu beytin Ebu Hilâl el-Askerî'ye ait olduğunu belirtmiştir (2018: 339).

> "Bir yazarın kendi düşünsel çabasının sonucu olmayan bir yapıttan, kimi bölümleri ya da bütünü (daha az rastlanan bir kılgı bu) ayraçlarla belirtmeden, aşırıya varacak derecede, olduğu gibi kopyalaması, yazarın adının yerine kendi adını yazması, böylelikle bir başkasının metnini kendi metniymiş gibi göstermesi, ona sahiplenmesi olarak da tanımlanabilir. Yine gizli alıntı, başkalarının düşüncelerini, uğraş vererek ulaştıkları düşünsel sonuçları kendisininmiş gibi gösterme çabasıdır. Ya da başkalarının yapıtlarına ait tümceleri değiştirerek benzerini yazmak, başka bir yazarın yapıtının özünü, ortaya attığı yeni düşünceyi kendisininmiş gibi göstermektir. Başkasının düşüncesini kendine mal etmek, gizli alıntının en çok bilinen tanımıdır." (2000: 103-104)

Cürcânî (2018), bir başka fasılda şiirde intihal mevzusunu tekrar ele almaktadır. İki şair arasında benzerlik bulunması durumunda iki ihtimalden söz etmektedir. Bu benzerliğin ya "umumi anlam"larda ya da bu anlamları "ifade ediş keyfiyetinde" yani üslupta söz konusu edilebileceğini söylemiştir (401). Umumi anlamlardaki benzerliği her iki şairin de övülen bir şahsı cesaretle, cömertlikle, güzel ve parlak yüzlü olmakla ve bu gibi genel bir anlamla nitelemek olarak açıklar (401). Ona göre "İki şair arasındaki *umumi anlamlardaki* benzeşme, ahz u sirkat ve istimdat ile istiâneye dâhil olmamaktadır." (403). İki şairin üsluplarının benzeşmesi konusunda ise Cürcânî iki ihtimalden söz etmektedir. Eğer söz konusu anlam aktarılırken tüm insanların ortak olarak bildiği bir şey, zihinlerde iyice yer etmiş toplumsal bir bilgi yansıtılıyorsa bu benzeşme umumi anlamlardaki benzeşme gibi sayılmıştır. Yani burada intihal söz konusu edilememektedir (403). Bir kişiyi cesaret yönünden aslana, cömertlik yönünden denize benzetmek bu türdendir. Cürcânî'ye göre bu durumda şairleri kıyaslamamak, birini diğerinden daha özgün bulup üstün tutmamak gerekmektedir (403). "Çünkü bu tür mânâlar/*teşbihler* herhangi bir millet [ve asra] has değildir ve bunları bilmek [için] öyle uzun uzun tefekkürlere ve istinbatlara da ihtiyaç duy[ul]mamaktadır. Aksine bu tür mânâlar/*teşbihler* ruhta doğuştan var olan şeyler ve kalplere ilka edilmiş kaziyyeler hükmündedir." (403). Söz konusu iki durum da yine "klişe/evrensel" ile örtüşmektedir. Yine bu tür anlamların başka şairlerce kullanılması intihal/aşırma olarak

değerlendirilmemektedir. Fakat bu tür anlamlar ciddi bir tefekkür ve araştırma sonucu elde edilmiş ise özgün manalar mertebesine ulaşmaktadırlar. Bu manaların bir başka şair tarafından kullanılmasında intihal/aşırma söz konusu olabilmektedir (404). Cürcânî'ye göre ortak, yaygın, sıradan ve açık olan teşbihlere ekstra bir anlam, nükte veya sanat katılır, kendilerine yeni bir elbise giydirilir, çaba ve tefekkür sonucu kendilerine ulaşılabilecek hâle getirilirse bunlar da hususi yani özgün manalar olabilmektedir (404). Bu durumda şair manaya kendi fikrini veya sanatını kattığından yine intihal/aşırma söz konusudur. Cürcânî'nin bu açıklamaları da Aktulum'un yukarıda alıntıladığımız "gizli alıntı/aşırma" hakkında yaptığı açıklamalarla benzerlik taşımaktadır.

Cürcânî bu tür teşbihlere şu örnekleri vermektedir (2018: 405):

"(Bu kadınlar) ceylanların gözlerini gasbetmişlerdir."

"(Bu kadınlar) Zî Nefer'in (bir mekân ismi) ceylanlarının boyunlarını, vahşi sığır sürüsünün de iri gözlerini gasbetmişlerdir."

"Bulut senin ihsanına bakıp da onu kendi ihsanıyla kıyas etmekten utanır."[5]

"Gündüzümüzün güneşi (Harun b. Abdülaziz'in) yüzünün karşısına ancak utanmaz bir yüzle çıkabilir."[6]

Yukarıdaki ilk iki beyit anlamca birbirine yakın olmasına rağmen Cürcânî'ye göre yeni bir suret kazanmış, şairlerin tefekkürü sonucu yeni bir elbise giymiş ve özgün bir hâl almıştır. Son iki beyit için de aynı durum geçerlidir. Ortak bir mana taşımalarına rağmen hem sanatsal bir ifade kazandıkları hem de tefekkür neticesinde ulaşılabilen beyitler oldukları için özgün sayılmışlardır. Bu tür umumi manaların özgün bir üslupla yeni bir elbiseye büründürülmeleri de bir yeniden-yazma olarak düşünülebilir.

Sonuç

Yapılan bu çalışmada intihal meselesinin belagatteki seyri genel hatlarıyla sunulmuş, divan şiirinin bu meseleye yaklaşımının belagatin

[5] *Esrâru'l-Belâgat*'ı Türkçeye tercüme eden Zekeriya Çelik bu beytin Ebu Nüvâs'a ait olduğunu belirtmiştir (Cürcânî 2018: 405).

[6] Zekeriya Çelik bu beytin Mütenebbî'ye ait olduğunu belirtmiştir (Cürcânî 2018: 405).

yaklaşımına paralel olduğu tespit edilmiştir. İntihali ilk kez Abdülkâhir el-Cürcânî (ö. 471/1078-79) *Esrâru'l-Belâgat* adlı eserinde inceleyerek belâgate dâhil etmiştir. Bu konuyu bedî' ilmine dâhil eden ve standart hâline getiren ise *Telhîsü'l-Miftâh* adlı eseri ile Ebû Hatîb el-Kazvînî (ö. 739/1338) olmuştur. Belâgat, doğrudan ibare intihallerini hırsızlık olarak görüp kınarken, mana intihallerini belirli ölçülerde makbul saymıştır. Başka şairlerden mana intihal eden şairler, daha hoş bir üslup kullandığı ölçüde kabul görmüş, hatta yaptıkları bu iş zaman zaman yaratıcılık mertebesinde sayılmıştır. Başka bir şiirden mana intihal edip ilk şiirdeki estetik anlatımı aşamayan şairler ise yine ayıplanmıştır. Bu yaklaşım divan şairlerince de benimsenmiş, Latîfî *Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ*'da şairleri özgünlük ve hırsızlık üzerinden tasnif ettiği "Der Beyân-ı Merâtib-i Aksâm-ı Şu'arâ" bölümünde benzer bir tutum sergilemiştir. Riyâzî ise *Riyâzü'ş-Şuarâ*'nın dibâcesinde şairleri mana kullanımına göre dört gruba ayırmış, özgün manalar bulan veya daha önceki manaları daha güzel bir üslupla ifade eden şairleri makbul saymıştır. Fuzûlî ise bu yaklaşımdan farklı olarak, mana intihalinden ve tevârütten uzak durduğunu söylemiştir. Fakat bu tavır geleneğin intihale yaklaşımından çok şairin özgün olma hassasiyetiyle ilgilidir.

Cürcânî, *Esrâru'l-Belâgat*'te yalnızca beyân konularını aktarmamış, diğer belâgat eserlerinde değinilmeyen birçok konuyu ele almış ve zevk-i selîme dayalı değerlendirmelerle belâgate yeni açılımlar kazandırmıştır. Bu konulardan birisi de intihaldir. Cürcânî, belâgatin beyân kolu üzerine yazdığı *Esrâru'l-Belâgat* adlı eserinde şiir hırsızlığı konusunu ele alırken; "aklî manalar"ın, herkesin üzerinde ittifak edebileceği hakikatler derecesinde olduğunu ifade etmiştir. Cürcânî bunların her çağda ve millette bulunabileceğini ve farklı şairlerce kullanılmalarının intihal sayılmayacağını dile getirmiştir. "Aklî manalar"ın ayetlerde, hadislerde, mesellerde ve hikmetli sözlerde bulunabildiğini belirtmiştir. Cürcânî'nin bu açıklamaları, metinlerarasılıktaki "klişe/evrenseller" ile uyuşmaktadır. "Klişe/evrenseller" de genele mal olmuş, bir yazara özgü olmayan "blok-değerler"dir. Dolayısıyla "aklî manalar"ın metinlerarasılıktaki karşılığının "klişe/evrensel" olduğu tespit edilmiştir.

Cürcânî; bir şaire mahsus olmayan, üzerinde aklen ittifak edilemeyen, hayale dayalı manaları ise "tahyîlî mana" olarak

adlandırmıştır. Bu manaların başka şairlerce kulllanılmasını intihal saymıştır. Bu durum ise metinlerarasılıkta "başkasının düşünsel sonuçlarını kendine mal etme" olarak da tarif edilen "aşırma/gizli alıntı" ile örtüşmektedir.

Cürcânî, herkesin bildiği yaygın manaları "umumi manalar" olarak adlandırmıştır. Bu manalar da aklî manalar gibidir. Bir millete, çağa veya şaire ait değildir. Anlaşılmaları için ekstra bir tefekküre ihtiyaç duymazlar. Cürcânî'nin "umumi manalar"ı da metinlerarasılıktaki "klişe/evrenseller" olarak tespit edilmiştir.

Cürcânî "umumi manalar"a bir anlam, nükte veya sanat eklenip ciddi bir tefekkür sonucu ulaşılabilecek hâle getirilmesi durumunda bu manaların hususi bir manaya dönüşebileceğini söylemiştir. Yaygın bir mana taşırken özgün hâle getirilmiş bu tür ifadelerin başka şairlerce kullanımını da intihal olarak değerlendirmiştir. Dolayısıyla bu durum, metinlerarasılık açısından "aşırma/gizli alıntı" olarak tespit edilmiştir.

Bunların yanı sıra Cürcânî'nin umumi mana ile ilgili verdiği farklı metin örnekleri arasındaki ilişki "ana-metinsellik" olarak değerlendirilmiş, anametinlerin yazılmasının da bir "yeniden-yazma" işi olduğu tespit edilmiştir.

Kuramsal çerçevesi 20. yüzyılda çizilse de metinlerarasılık çok daha eski zamanlara dayanmaktadır. Alfaro, metin hakkında söz söylenen her yerde metinlerarasılığın söz konusu edildiğini ve buna Platon, Aristo, Horace ve Longinus gibi Antik Yunan düşünürlerinde de rastlandığını ifade etmiştir (1996: 269). Yapılan bu çalışmada belâgatin kurucusu sayılan, 11. yüzyılda yaşamış dil bilgini Cürcânî'de de metinlerarasılığın sınırlarına giren birtakım kavramlar ve açıklamalar olduğu tespit edilmiştir. Bu durum, belâgatin güncel edebî meselelerde ihmal edilmemesi gereken, günümüze ışık tutacak bir bilim dalı olduğunu göstermektedir. İntihal meselesinde de belâgatte, Cürcânî ile başlayarak sağlam düşünce ve değerlendirmelerle köklü bir gelenek oluşmuştur. Cürcânî'den sonra da belâgat geleneği intihal konusunu irdelemeye devam etmiş, konuyu detaylıca tasnif ederek kendine has bir terminoloji oluşturmuştur.

Kaynakça

Ahmed Cevdet Paşa (2017), *Belâgat-ı Osmâniye*, (Haz. Prof. Dr. T. Karabey ve Prof. Dr. M. Atalay), Ankara: Akçağ Yayınları.

AKBAŞ, Rıfat (2019), "Klasik Arap Edebiyatında Şiir Sirkati Hakkındaki Karşıt Görüşlerin Bir Mukayesesi", *e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi*, *11*(2), 649-668.

AKTULUM, Kubilay (2000), *Metinlerarası İlişkiler*, Ankara: Öteki Yayınevi.

AKTULUM, Kubilay (2011), *Metinlerarasılık // Göstergelerarasılık*, Ankara: Kanguru Yayınları.

ALFARO, M. J. Martinez (1996), "Intertextuality: Origins and Development of the Concept", *Atlantis*, *18*(1), 268-285.

[CÜRCÂNÎ] Abdülkâhir el-Cürcânî (2018), *Esrâru'l-Belâgat: Belâgatin Sırları*, (Çev. Z. Çelik), İstanbul: Litera Yayıncılık.

DURMUŞ, İsmail (2000), "İntihal", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, XXII, 347-350.

HACIMÜFTÜOĞLU, Nasrullah (1988), "Abdülkâhir el-Cürcânî", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, I, 247-248.

HIZLI, Mefail (2008), "Osmanlı Medreselerinde Okutulan Dersler ve Eserler", *T.C. Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, *17*(1), 25-46.

KAPLAN, Hasan (2017), "Divan Edebiyatında İntihal: Alıntı mı Çalıntı mı?", *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (40), 39-98.

[KAZVÎNÎ] Hatîb el-Kazvînî (2006), *Telhîs ve Tercümesi*, (Haz. N. H. Yanık, M. Kılıçlı ve M. S. Çögenli), İstanbul: Huzur Yayınevi.

KIZIKLI, S. Zafer (1997), *Arap Belâgatinde Teşbih ve Mecaz* (Yüksek lisans tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

KÖKSAL, M. Fatih (2006), "Nazîre", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, XXXII, 456-458.

LATÎFÎ (2018), *Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ*, (Haz. R. Canım), Ankara: T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-216998/latifi-tezkiretus-suara-ve-tabsiratun-nuzama.html (Erişim Tarihi: 03.09.2020).

LEVEND, A. Sırrı (2015), *Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul: Dergâh.

ORAK, K. Yılmaz (2013), *Belâgat Geleneğimiz ve Belâgat-i Lisân-ı Osmânî*, İstanbul: Kitabevi.

REDHOUSE, J.W. (1987). *A Turkish and English Lexicon*. Beyrut: Librairie du Liban.

Riyâzî Muhammed Efendi (2017), *Riyâzü'ş-Şuarâ (Tezkiretü'ş-Şuara)*, (Haz. N. Açıkgöz), Ankara: T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-191371/riyazi-riyazus-suaratezkiretus-suara.html (Erişim Tarihi: 03.09.2020).

SARAÇ, M. A. Yekta (2000), "Klâsik Türk Edebiyatında Manada Orijinallik Meselesi", *Journal of Turkish Studies*, *24*(1), 229-235.

SARAÇ, M. A. Yekta (2018), *Klâsik Edebiyat Bilgisi: Belâgat*, İstanbul: Gökkubbe.

SEZGİN, Fuad (1993), "Orijinallik ve İntihâl Arasında Eski Arap Şiiri", (Çev. H. Taşdelen), *T.C. Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, *5*(5), 311-316.

ŞERÎFÎ (2012), *Hadîkatü'l-fünûn: Türkçe Te'lîf Edilmiş Bir Belâgat Kitabı*, (Haz. M. Kaçar). İstanbul: Okur Akademi.

TARLAN, Ali Nihat (1998), *Fuzûlî Divanı Şerhi*, Ankara: Akçağ Yayınları.